

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 10 11 03 15 012 5

بیان حقیقت

مجلس اعیان رئیسی سعید پاشا حضرتلرینك خاطراتنده مندرج
بعض مواده اعیاندن ذهنی پاشانك جوابی .

احمد احسان و شركاسی

مطبعه‌جیلق عثمانلی شركتی

١٣٢٧

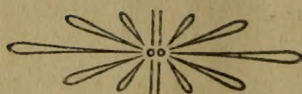
٥٠

Zihnī Paşa, Muṣṭafá

بيان حقيقت

مجلس اعيان رئيسی سعيد پاشا حضرتلرينك خاطراتنده مندرج بعض مواده اعياندن ذهنی پاشانك جوابی ·

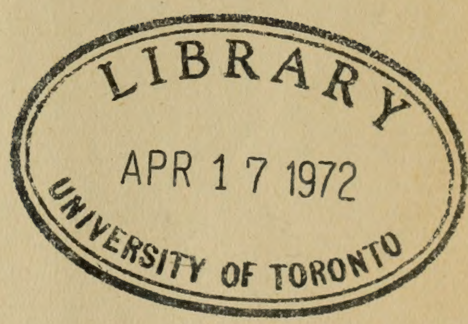
Beyān-ı ḥaḳīḳat

احمد احسان و شركاسی

مطبعجيلق عثمانيه شركتی

١٣٢٧

LIBRARY
APR 17 1972
UNIVERSITY OF TORONTO

بیان حقیقت

مجلس اعیان رئیسی سعیدپاشا حضرتلری ــ ۲۱ و ۲۲ کانون ثانی سـنه ۳۲۵ تاریخلی « طنین » غزته‌سیله نشر ایتدکلری ایکی مقـاله‌ده بغداد خطندن بحث ایدرك مقاوله نامه‌یه اسـاس اولان مذاکرات حقنـده بر طاقم بیاناتده بولندیلر که خلاصـهٔ مفادی قومپانیه‌یه ایهمزده اوله‌رق قبول ایتدیریلن موادك صرف اثرسعی مخصوصـلری اولدیغنی سویلمکدن عبارتدر . بونلرك مشـارالیهجه خدمت ذاتیه کبی کوسترلمسی نافعه نظارتنك وظیفه‌سنی ایفا ایتمامش اولدیغی وصدارتك مداخله‌سی اولمسه منفعت دولتك نظارتجه قصداً ویامن غیر قصد اماته ایدیله‌جکی معناسنی اشراب ایده‌یور ؛ اوزمان نافعه نظارتی عهده‌مه مودوع ایدی. سعیدپاشا حضرتلرینك تصویب بیوردقلری وجهله حرکت ایتملری اجتهاد ذاتیلرینه عائد بر مسئله‌در ؛ فقط ایسـتدکلری نقطه‌یه ارتقا ایچون شخص عاجزانه‌مه تعرض ایتملرینی بالطبع تجویز ایده‌مم. بونی کندیلری‌ده تجویز بیورمزلر امیدیله « طنین » غزته‌سنده‌کی نشریاتی متعاقب ، مجلس عمومی شمدیکی عدلیه نظارتی دائره‌سنده‌ایکن ، شفاهاً بیان حقیقت وابراز وثائق ایتمش ایدم ، سوزمی استماع ایله اعتذار بیورمشلردی. لکن بوندن صوکره مشارالیه طرفندن مجموعهٔ خاطراتك برنجی جلدینه حقمده بعض اسـناداتی حاوی دیکر مباحث درج ایدلدیکنی کوردم. ارتق

بونلر ایچوندە کندیلرینی تصدیع بیهودە وصورت علنیەدە رد اسناد مقتضی‌ایدی. فقط لازم اولان اوراق ووثائق تماماً نزدمدە موجود دکل ایدی . اکمال وثائق برخیلی سعی وزمانە محتاج ، عوارض وجودیەم ایسە بویلە مساعیٔ منضمە تحملنە نامساعدایدی. نەچارەکەخاطراتك بعدە انتشار ایدن جلد ثانیسی اولجە نشراولنان بغداد خطی مباحثنی شامل وبوندن بشقە دیکر برطاقم ایهامات واسناداتیدە محتوی اولەرق ظهور ایتدی . اللی سنەدنبرو ایفا ایتدیکم خدمت دولتدەکی مسلك وحرکتم حقیقت بین اولنلرجە معلوم اولدیغنی دوشونمکلە برابر نام وناموسمك اواخر حیاتمدە ـ نە مقصدلە اولورسە اولسون ـ لکەدارایدلمك ایستنلمسنەقارشو سکوت ایدەمدم . تاریخدە برپراشغال‌ایتمك ادعا ولیاقتندن بری‌یم؛ بونی بیلیرم. آرەدیغم شی صرف شخصمە تعلق ایدن خصوصلردە حقیقتی ارائە ووثائق رسمیەسنی ابراز ایلە تزکیٔ نفسدر. اجراآت مدیدەسیلە برشخص تاریخی اولان سعیدپاشا حضرتلرینك خاطراتندن بکا تعلق ایتمیان اقسامی حقندە حرف واحد سویلیەجك دکلم ؛ بو وظیفە عصر حاضر تاریخنی یازەجق اولان مدققین اخلافە مودوعدر .

مشارالیه سعید پاشا حضرتلری ۳۱۷ سنه‌سنده التنجی دفعه اولمق اوزره مقام‌صدارته وقوع مأموریتلرندن مقدم‌بوخط حقنده جریان ایدن مذاکراتده حقوق دولتك ضیاعنی موجب شرائط موجود ایکن صدارته مأموریتلری اوزرینه واقع اولان سعیلریله رفع ایدلدیکنی بالبیان « موسیو زاندر وموسیو هوکننی نزدیمه جلب ایله ذهنی پاشا حاضراولدیغی حالده ایشلك کرك جهت‌مالیه‌سنجه کرك جهات سائره‌سنجه دها زیاده استحصال تعدیلاته صرف مساعی‌ایلدم. شوتشبث‌نتیجه‌سنده‌تحصیل اولنان‌تعدیلات شونلردر: اولاً تأمینات اقچه‌سی‌وایشلتمه مصرفی دولتك شمدیکی بودجه‌سنه تحمیل اولنمیوب دیون عمومیه‌نك توحیدی اوزرینه تقرر ایده‌جك واردات‌جدیده‌دن‌ایفا اولنه‌جقدر. ثانیاً : خط جوارنده مهاجرین اجنبیه اسکان‌اولنمیه‌جقدر. ثالثاً : حکومتك هرنه‌زمان ایستر ایسه خطی مبایعه‌یه صلاحیتی‌اوله‌جقدر. رابعاً : خطك بعض اقسامی وقت معیننده انشا اولنه‌مز‌ایسه ترتب ایده‌جك جزا بحثی ـ که نظارتله شرکت بیننده مختلف فیه قالمشدی ـ بواختلاف کلیاً ابطال اولنمغله شرکت عموم‌خطك اوقات معینه‌سنده انشاسیچون تکلیف ایتدیکمز شرائطه تابع اوله‌جقدر . خامساً خط آخرشرکته دور وفراغ اولنه‌میه‌جقدر . سادساً : دیار بکرله خرپوته برشعبه انشا اولنه‌جقدر . سابعاً : عسکری موقفلر تأسیساتنه آیروجه درت ملیون فرانق‌صرف ایدیله‌جکدر. ثامناً : نقلیات عسکریه وسائره‌یه دائر تکلیف ایتدیکمز مواد ایفا وبرده شرکت طرفندن هرسنه

دارالعجزه‌يه بشيوز ليرا اعطا قلنه‌جقدر. تاسعاً : بغداددن بصره‌يه متشعب اوله‌جق خطك نقطهٔ انتهائيه‌سى [كويت] اوله‌جغى موجود لايحه‌لرده كوسترلمش ايسه‌ده تخصيص موقع اولنميه‌رق انتهائى نقطه ايلروده حكومتله شركت بيننده بالمذاكره تعيين ايديله‌جكدر. ايشته بوماده‌لر شركتجه قبول ايتديرلدى ومقاوله‌يه ادخال اولندى ايسه‌ده موسيو زاندر وموسيو هوكنن تأمينات اقچه‌سندن انجق بر بشيوز فرانق دها تنزيلنه يعنى مأموريتم عقبنده كيلو متروباشنه قرارلشمش اولان (١٣٥٠٠ فرانق) تأمينات اقچه‌سندن تكليفم اوزرينه موافقت ايتدكلرى (١٠٠٠ فرانقه) بش يوز فرانق دها علاوه سيله بونى (١١٥٠٠ فرانقه) ايندير مكه موافقت ايده بيلديلر. [١٣٥٠٠ — ١٥٠٠ = ١٢٠٠٠ اولمق لازم كلديكى حالده طنين غزته‌سنده اولديغى كبى خاطراتده دخى هرنصلسه يا كلش يازلمشدر] شوقدركه اشبو بش يوز فرانقك تنزيلنه موافقت رسميه‌لرينى طرف شاهانه‌دن اراده بيوريلور ايسه عرض ايليه‌جكلرينى يعنى نزدمده‌كى افاده‌لرندن طولايى بر تعهد رسمى تحتنه كيرمدكلرينى ذهنى پاشا حاضر ايكن علاوه وايراد ايلديلر. نهايت مسئله‌يى مجلسه قويدم حضاردن بعضيلرى بز تأمينات اقچه‌سنى (١٢,٠٠٠ فرانق) اوله‌رق عرض ايده‌لم طرف شاهانه‌دن بش يوز فرانق دها تنزيلى اراده بيورلسون بوصورتله تأمين تمتع اقچه‌سى (١١,٥٠٠ فرانقه) تنزل ايتسون ايشده بيتسون ديديلر بن شو اخطار اخيره اعتراض ايله هيئت وكلا مصالح دولتى كندى مسئوليتى تحتنده رؤيت وعرضه مجبور اولديغندن اويله يوللره كيتمكه وبلا

مجبوریةً درجه درجه قرار اتخاذ ایتمكه محل یوقدر دیدم . بناءً علیه قلمه النان مضبطه‌یه تأمینات اقچه‌سندن دهـا بش یوز فرانق تنزیلنه شركتك موافقت ایده‌جكی قرائت احوالدن محسوسدر دیو برفقره علاوه ایتدیردم. بونك اوزرینه‌صدور ایدن ارادهٔ رسمیه‌ده « دهـا زیاده تنزیلات اجراسی اراده بیوریله‌جغندن اول امرده نافعه نظـارتندن ذكر اولنان بش یوز فرانقك تنزیل ایتدیرلمسی ومواد سـائره‌نك بروجه استیذان اجراسی » عباره‌لری مسطور ایدی . فقط دها زیاده تنزیلات اجراسی ایچون سـفیره وقوع بوله‌جغی بیـان بیوریلان اراده نه‌نتیجه حاصل ایتـدیكی معلوم اوله‌مدی . »

اولاً تأمینات اقچه‌سی مسئله‌سنی تدقیق ایتمك ایجاب ایدیور. سعید پاشـا حضرتلری بحث بیوردقلری آلتنجی دفعه‌كی خدمت صدارتی ٥ تشرین ثانی سنه ١٣١٧ تاریخنده قبول ایتدكلرینی خاطراتده بیان بیوریورلر [صحیفه ١٠٠] . ایشته صدارته هنوز تعیین بیورلدقلری كونه مصادف اولان ٥ تشرین ثانی سنه ٣١٧ تاریخنده مابین‌باش كتابتندن النان تذكره‌ده « حیدر پاشا شمندوفرى دیركتورى موسیو زاندرك اخیراً برلیندن عودت ایتمش اولمسـنه نظراً بغداد تیمور یولی حقنده مومی‌الیه ایله اجراسنه اولجه ابتدار اولنان مذاكراتك اكمالی ضمننده كندوسیله ملاقات ایدلمش اولمق لازم كله‌جكندن مذاكرات واقعه‌نك نه شـكل ودرجه‌یه واصل اولدیغنك عرض‌واشعاری مقتضای ارادهٔ سنیه‌دن ایدوكی » تبلیغ قلنمسی اوزرینـه جواباً مابین باش كتابتنه تقدیم اولنان تذكرهٔ

نظارتده ـ كه اشبو تذكره‌نك مسوده‌سی نظارت اوراقنده محفوظدر ـ مقاوله وشرطنامه لایحه‌لرینك اكثر موادی موسیو زاندر وموسیو هوكنن ایله جریان ایتمش اولان مذاكرات اوزرینه تعدیلاً وتصویب عالی‌یه معلقاً قرارلشدیرلدیغی محرر وتأمینات اقچه‌سی بحثنده‌ده آتیده‌كی فقره مندرجدر .

« بادیٔ امرده تأسیسات ابتدائیه سرمایه‌سی فائض ورأس‌المال اقچه‌سنك تأمینی ایچون كیلومترو باشنه (١٣,٥٠٠ فرانق) تخصیصنی وبوندن بشقه ایشلتمه مصارفی ایچون دخی حاصلات غیر صافیه‌نك یوزده اللیسی بهر كیلومترو باشنه سنوی درت بیك بش یوز فرانقدن دون اولور ایسه اومقداره ابلاغنی طلب وتكلیف ایتمكده اولدقلری حالده مباحثات واقعه اوزرینه برلینله بالمخابره (١٣,٥٠٠ فرانقی) (١٢,٥٠٠ فرانقه) تنزیل وایشلتمه مصرفنی دخی حاصلات غیر صافیه اون بیك فرانقه وارنجه‌یه قدر كیلومترو باشنه سنوی درت بیك بش یوز فرانق تعیین ایله حاصلات غیر صافیه اون بیك فرانقی تجاوز ایدرسه اون بیك فرانغك اوست طرفنك یوزده یكرمی بشنك دخی شركته اعطاسی صورتیله تعدیل ایده‌بیله‌جكلرینی بیان ایلمشلر ایسه‌ده بو حسابجه ایشلتمه مصرفیله برابر تأمینات اقچه‌سی اون یدی بیك فرانقی تجاوز ایدرك انقره خطنك ایشلتمه مصرفیله برابر تأميناتی اون بش بیك فرانغدن عبارت اولوب بغداد خطنك اكثرجهاتی اراضیٔ بسیطه‌دن اولمسیله بوكذركاهك اختیاری دخی تأمینات اقچه‌سنك اهون اولمسی مقصدینه مبتنی ایدوكندن بالاطراف تبلیغ وتفهیم اولنمدیغی حالده نظارتچه

قارشی بوندن زیاده تنزیلات اجرا ایدیله‌میه‌جکی احساس ایدلمش اولمغله‌مذاکراتك حاصل ایده‌جکی نتیجه اوزرینه مذکورلایحه‌لرك بالاکمال تقدیم قلنه‌جغی عرض اولنور » .

شو ایضاحاتدن مستبان اوله‌جغی اوزره تأمینات اقچه‌سنك مقداری نظارتجه جریان‌ایدن مذاکرات‌اثناسنده (١٢,٥٠٠ فرانغه) تنزیل ایدلمشدر. بوصورت نظارتك مأمورین سابقه وحاضره‌سندن بعض ذواتك ومومی‌الیهما موسیو زاندر وموسیو هوکننك دخی معلوملریدر . آتیاً درج اولنه‌جق وثائقدن آکلاشیله‌جغی کبی تأمینات اقچه‌سی مجلس وکلاجه (١٢٥٠٠) فرانق اولمق اوزره عرض ایدلمش واخیراً (٥٠٠) فرانقی ارادۀ سنیه موجبنجه تنزیل اولنمشدر . بوتنزیلك موسیو زاندر طرفندن ارادۀ سنیه‌یه تعلیق ایدلمه‌ی شرکتك اساساً راضی اوله‌جغی برتکلیفی باراده‌قبول ایله ذات شاهانه‌یه عرض‌جمیله مقصدینه مستند اولمق‌لازم کله‌جکی‌درکار وبالاده‌کی فقره‌نك نهایتلرنده نظارته قارشو بوندن زیاده تنزیلات اجرا ایدیله‌میه‌جکنك احساس اولندیغنی مبین اولان عباره دخی بونی مؤیددر .

تأمینات اقچه‌سنك تعیین وتحدیدی بحثنده‌کی یاکلشلق شوصورتله تعین ایتدکدن صکره مشارالیهك اثر دقت وغیرتی اوله‌رق تعدیل واستحصال اولندیغنی بیان ایلدیکی مواد تسعه‌یه کلنجه : ٦ مایس سنه ٣٢٦ تاریخنده یعنی سعیدپاشانك صدارتندن برنجق سنه مقدم « بغداده قدر تمدیدی مقرر بولنان شمندوفر خطی ایچون اجرای مذاکرات ایتمك اوزره درسعادته کلن هیئتله

اجرا اولنه‌جق مذاکراته اساس اتخاذ ایدیله‌جك مواد صورتنك عرضی » حقنده مابین باش کتابتندن نافعه نظارتنه کلان تذکره‌یه جواباً یازیلان ٨ مایس سنه ٣١٦ تاریخلی تذکرهٔ نظارتك ملفوفی اولان ورقه‌ده : « خطك کذرکاه وجوارینه مهاجرین اجنبیه جلب واسکان اولنمامسی ـ مدت انشائیه‌نك سکزسنه اوله‌رق تحدیدی ـ بوخطلری شرکتك هیچ بر وقت اخر شرکته دور واحاله ایده‌مامسی ـ حکومت سنیه‌نك بونلری هرآن مبایعه ایتمك حق وصلاحیتنك محفوظ اولمسی ـ خط اصلی دیار بکر وموصل شهرلرندن ویاخود بونلره آز بر مسافه‌دن مرور ایتمیه‌جك اولور ایسه مذکور شهرلرك لزومی تقدیرنده خط اصلی‌یه شعبه‌لرله ربط ایدلمسی » فقره‌لری مندرجدر . بوحالده مواد تسعهٔ مذکوره‌دن خط جوارنده مهاجرین اجنبیه اسکان اولنمامسنه دائر ایکنجی، خطك ایستنلدیکی زمان حکومتجه مبایعه صلاحیتنی حاوی اوچنجی ، خطك اخر شرکته دور وفراغ اولنه‌مامسنه دائر بشنجی ، دیاربکرله خرپوته شعبه‌لر انشاسی حقنده‌کی التنجی ماده‌لر دولتجه اسکیدن بری مقرر اولدیغی اکلاشلمقده وبناءً علیه مواد مذکوره‌نك سعید پاشا حضرتلرینك اثر همتلری اوله‌رق تلقیسنه امکان قالمامقده‌در . مدت انشاآتك سکز سنه اولمسی دخی نظارتجه تنظیم ایدیلان سالف الذکر پروغرام جملهٔ مندرجاتندندر .

ینه بوخصوص حقنده ١٦ کانون اول سنه ٣٢٧ تاریخیله نافعه نظارتندن یازیلان ومسوده‌سی کذلك نظارت اوراقنده محفوظ بولنان تذکرهٔ مفصله‌ده : « قونیه‌دن بغداد وبصره‌یه قدر انشا

اولنه‌جق شمندوفر حقنده‌کی لایحه‌لر حقوق امتیازیه‌جه صلاحیات واسعه‌یی شامل اولدیغندن حقوق حاکمیت سنیه‌نك محفوظیتیله برابر ایشك اهمیتی نسبتنده تسهیلات ممکنه ارائه‌سی صورتلری نظر ملاحظه‌یه النه‌رق مجلس اداره رئیس اولی موسیو زاندر ورئیس ثانیسی موسیو هوکتن ایله جریان ایدن مذاکرات اوزرینه کرك تصویب عالی‌یه معلقاً قرارلشدیریلان وکرك نظارتجه مومی الیهما ایله ائتلاف حاصل ایدیله‌میان مواد قونیه تیمور یولی مقاوله‌نامه‌سی نسخهٔ مطبوعه‌سی اوزرینه علاوه اولنه‌رق لفاً وسالف الذکر مقاولهٔ ابتدائیه صورتیله خط مذکور کذرکاه وشعباتنی مبین خریطه دخی معاً تقدیم قلنمش ومذکور لایحه‌لرك مواد مندرجه‌سنك برطاقمی قونیه وانقره مقاوله وشرطنامه‌لرینه موافق اولدیغی جهتله انلردن بحثه حاجت کوریله‌میوب تعدیل وتصحیح اولنان مواد حقنده‌کی مطالعات بروجه زیر عرض وتزبیر اولنمشدر » مقدمه‌سیله سوزه باشلانمش اولمسنه کوره ایشك بوتذکره‌ده ایضاح اولنان درجه‌سی سعید پاشا حضرتلرینك محصول مساعیسی اوله‌میه‌جغی درکاردر ذکر اولنان تذکرهٔ مفصله‌ده ایسه :

« اشبو تیمور یولك جوارینه مهاجرین اجنبیه جلب واسکان اولنمیه‌جغنك مقاوله‌نامه‌نك جزؤ متممی اولمق اوزره شرکت طرفندن حکومت سنیه‌یه برمکتوب تحریریله تأمین ایدلمسی دخی جملهٔ مذاکراتدن اوله‌رق اشبو مکتوبك صورتی علاوهٔ ملفوفات اولنمشدر . »

« حکومت سنیه‌جه هرنه زمان ایسته‌نیلیر ایسه خطك مبایعه‌سنه

صلاحيتنی حاوی اون طقوزنجی ماده‌يه علاوه اولنان فقره مقدما تعاطی قلنان مقاوله‌ٔ ابتدائيه حكمی ايجابندن اوله‌رق ...... الخ»

« دياربكرله خرپوته حكومت سنيه‌جه اختياری وشركتجه مجبوری اولمق اوزره شعبه انشاسنه دائر اوتوز سكزنجی وخط اصلينك لدى‌الحاجه شام ـ حما وتمديدی خطی ايله التصاقنه متدائر اوتوز طقوزنجی ماده‌لر حكومت سنيه‌نك منافعنه‌عائد اولوب مجدداً علاوه ايدلمش اولديغی كبی »

« قرق‌بشنجی ماده موقفلری ايله متفرعاتنك تأسيساتی ايچون دائرهٔ جليلهٔ عسكريه ايله بالمذاكره درت‌مليون فرانقه‌قدر شركتجه اختيار مصارف ايدلمك مجبوريتی محتوی اولوب (نظارتجه تنظيم قلنان لايحه‌يه) كذلك مجدداً علاوه قلنمش »

« شرطنامه‌نك يكرمی‌التنجی‌ماده‌سنده عساكرشاهانه وژاندارمه وپوليس ضابطان وافرادی ايچون معين اولان ثلث اجرت ربعه تنزيل واجرتدن معاف طوتيله‌جق اوتوز كيلو غرام اشيای ذاتيهٔ عسكريه شمدی‌يه دكين مختلف فيها اولديغی حالده اواختلاف دخی ازاله ايله اشيای مذكوره‌نك انواعی تعداد وتصريح ايدلمش »

فقره‌لری عيناً مندرجدر. بناءً عليه سعيد پاشانك سعی‌ذاتيسنه اضافتله تعداد ايتديكی طقوز ماده‌دن ايكنجی ، اوچنجی ، بشنجی ، التنجی ، يدنجی ، سكزنجی ماده‌لرينك يعنی التی دانه‌سنك هنوز سعی دكل علمی بيله لاحق اولمه‌دن نظارتجه قرارلشديرلمش واشبو مقرراتك جمله‌سنك نظارتجه تنظيم‌وباب عالی‌يه تقديم‌قلنان‌مقاوله‌نامه لايحه‌سنه درج ايدلمش اولديغی بداهةً اكلاشلمقده‌در

ذکر اولنان تذکرهٔ مفصله‌نك صوك بندی جریان کیفیتی پك بارز برصورتده ارائه واثبات ایدیور :

« تفصیلات معروضه‌دن مستبان اوله‌جغی اوزره مصلحتك اهمیت وجسامتی جهتیله اساساً وفرعاً شایان تدقیق اولدیغندن نظارتله شرکت بیننده قرارلشدیریلان مواد قرار وتصویب عالی‌یه معلق اولدیغی کبی نظارتجه بادیٔ تردد اولان موادك برنجیسی زبیردن قدیمه‌یه برشعبه وقدیمه‌ده برلیمان انشاسی ایکنجیسی انقره وقونیه خطلری مدت امتیازیه‌سنك دخی بوتاریخدن اعتباراً طقسان طقوز سنه‌یه ابلاغی اوچنجیسی ایفای تعهد اولنمدیغی حالده ترتب ایده‌جك جزانك تعیینی دردنجیسی نظارتجه جریان ایدن مذاکره‌ده اون ایکی بیك بشیوز فرانغه تنزیل ایدیلان ونظارتجه ینه شایان استکثار کوریلان تأمینات اقچه‌سنك تعیین مقداری بشنجیسی انقره وقونیه خطلرینك تقویه وتنظیم اداره‌لری ایچون تخصیصات مخصوصه اعطاسی خصوصلریدر. بوخصوصلر حقنده مومی الیهما دخی حاضر اولدیغی حالده حضور سامیٔ صدارتپناهیلرنده جریان ایدن مذاکره‌ده ایفای تعهد اولنمدیغی حالده ترتب ایده‌جك جزایه دائر اولان اختلاف برمنوال معروض برصورت ائتلافیه‌یه اقتران ایلمش ایسه‌ده دیکرلری حقلرنده افادات واقعه‌لرینی تکرار ایلدکلرندن هربررلری حقنده نظارتجه وشرکتجه درمیان اولنان ملاحظاته نظراً اجرای ایجاباتی بالوجوه منوط رأی عالیٔ صدارتپناهیلری بولنمغله اولبابده..»

اولاً شو بندك فقرهٔ اولاسنده [نظارتله شرکت بیننده قرارلشدیریلان موادقرار وتصویب عالی‌یه معلق] دینیله‌رك مقررات

واقعه‌نك باب‌عالینك تقدیرینه براغلمسی بومقرراتك صرف نظارتجه ـقید استیذان ایله‌ـ اتخاذایدلمش اولدیغنی صراحةً کوسترمکده‌در.

ثانیاً بوفقره مؤداسندن واضحاً اکلاشیلیورکه نظارتجه‌شرکتله بالمذاکره تذکرهٔ مفصله‌ده تعداد اولنان نتایج استحصال ایدلدکدن صکره رسماً صـدارته یازلمه‌دن اول سعید پاشـا حضرتلرینه بیان حال ایدلمش واونك اوزرینه مشـارالیهك خاطراتنده بیـان ایتدیکی ملاقات‌واقع اولوب فقط‌دیدیکی ماده‌لردکل، بند مذکورده نظارتجه معرض ترددده کوستریلن دیکر بش‌ماده اوزرینه مداولهٔ افکارایدیله‌رك انجق بونلردن یالکز جزا بحثی برصورت ائتلافیه‌یه ربط ایدیله‌بیـلمشدرکه تذکرهٔ مفصلهٔ مذکوره‌ده بوماده‌نك اثر صدارتپناهی اولدیغی وماهیت وحقیقتی نه‌دن عبـارت بولندیغی تماماً مصرحدر.

ایشته بوکا دائر اولان فقره‌ده عیناً شـودر : « ایفای تعهد اولنمـدیغی حالده ترتب ایده‌جـك جزایی متضمن اولان یکرمی طقوزنجی ماده‌یه کلنجه بوبابده کرك قونیه مقاوله‌نامه‌سنده وکرك سائرمقاولاتده معین اولان جزا امتیازك‌کلیاً سقوطنی‌حاوی‌اولدیغی حالده مومی‌الیهما ایکی بیك بش یوز کیلو مترو مسـافه‌یی حاوی اولان برخطده شاید برقسمنك مدت معینه ظرفنده انشاسی تأخر ایتدیکی حالده امتیازك کلیاً سقوطی‌موافق حق وانصاف اوله‌مامقله برابر بویله برجزانك مقاوله‌یه درجی سرمایه‌دارانی اخافـه ایدرك حصول‌مقصده مانع اوله‌جغنی درمیان‌ایله خطك بهر قسمی ایکیشر یوز کیلو مترو اعتبار ایله هرهانکی قسمده‌ایفای تعهد اولنمازایسه

اوقسم اوزرنده‌کی حق امتیازك سقوطی صورتنی تکلیف ایدرك شو بحث نظارتله مومی‌الیهما اره‌سنده دوچار اختلاف اولدیغی حالده حضور سامیٔ صدارتپناهیلرنده مومی‌الیهما دخی حاضر اولدقلری حالده جریان ایدن مذاکره اوزرینه شرکتجه هانکی قسمده ایفای تعهد اولنماز ایسه اوقسمده‌کی حق‌امتیازك سقوطیله برابر قونیه‌دن بغداده قدر خط اصلی کاملاً انشا اولنمدیغی حالده بغداددن بصره‌یه قدر اولان قسمك‌شرکتجه ایشلدیله‌مامسی‌ایچون بر فقرهٔ مخصوصه درجی تنسیب قلنمش ... »

مداخلهٔ صدارتك بوماده‌ده صراحةً ذکر ایدلمش اولمسی دیکرلرینك بوندن آزاده بولندیغنه برهان واضح اولدقدن بشقه بوماده اوزرنده ذات سامیٔ صدارتپناهیجه تحصیل اولنان ائتلاف شرکتك نقطهٔ نظرینی همان تماميله قبولدن عبارت بولنمسنه کوره بونتیجه‌نك « بواختلاف کلیاً ابطال اولنمغله شرکت عموم خطك اوقات معینه‌سنده انشاسی ایچون تکلیف ایتدیکمز شرائطه تابع اوله‌جقدر » عباره‌سیله کوسترلمك‌ایستنلدیکی درجه‌ده برا‌ثرموفقیت اولوب اولمدیغی‌ده شایان‌تأملدر. خصوصیله نظارتدن جواباً مابین باش کتابتنه یازیلوب برفقره‌سی بالایه درج اولونان ٦ تشرین ثانی سنه ٣١٧ تاریخلی تذکره‌نك دیکر برفقره‌سنده :

« مبحوث عنه اولان اوچ نقطه‌نك برنجیسی بالعموم مقاوله‌نامه‌لرده اسباب مجبره‌دن منبعث اولمقسزین خطك برقسمی انشا اولنمز ایسه امتیازك کلیاً سقوطی مندرج اولدیغی حالده مومی‌الیهما قونیه‌دن وبغداددن انشاآته ابتدار ایله اورته‌ده هرقنغی محللر انشا

اولنماز ایسه اومحللرك امتیازینك سقوطنی مقاوله‌یه درج ایتدیرمك ایسته‌یوب بوایسه بکنه‌دکلری محللرده تیمور یولی یاپمق یکنمدکلری محللرده یاپمامق دیمك اوله‌رق انلرك بکنمدکلری محللرده امتیازلری ساقط اولسه‌بیله اوراره دیکر طالب ظهور ایتمیه‌جکی جهتله بغداده قدر تیمور یولی یاپلسی مقصدی حاصل اوله‌میه‌جغندن بوبابده جریان ایدن مباحثاتك نتیجه‌سنده نظارتك تکلیفنك حق ومصلحته موافقتی مومی الیهما طرفندن دخی اعتراف ایله برلیندن تکرار تعلیمات ایسته‌جکی افاده قلنمشدر.» دینلمش، یعنی بوصورت ائتلافیه نظارتجه اساساً تصویب اولنمامش ایدی.

ایشته مشارالیهك کوستردیکی طقوز ماده‌دن دردنجیسنك حکمی ده بودر.

نافعه نظارتنك بیان اولنان تذکره‌سی اوزرینه مجلس وکلاجه بالمذاکره تنظیم ایدیلوب ارادهٔ سنیه‌یه اقتران ایدن مضبطه‌نك نظارته تبلیغنی متضمن اوله‌رق مشارالیه سعید پاشانك امضاسیله و ۳ کانون ثانی سنه ۳۱۷ تاریخیله نظارته کلن تذکرهٔ صدارت معلومات متممه‌یی حاوی وتأمینات اقچه‌سنك تنزیلی خصوصنده‌ده حقیقت حالی مبین اولدیغی جهتله آتی‌یه عیناً درج ایدلدی:

تذکرهٔ صدارت صورتیدر

قونیه‌دن بغداد وبصره‌یه قدر تعیین اولنه‌جق کذرکاه وشرائط وتأميناته معلقاً برتیمور یولی انشاسی ایچون اناطولی عثمانلی تیمور یولی شرکتنه امتیاز اعطاسی ضمننده شرکت مذکوره طرفندن

تنظیم واعطا قلنان مقاوله‌وشرطنامه لایحه‌لری اوزرینه جریان‌ایدن تدقیقات ومذا کراتی‌حاوی نظارت‌جلیله‌لرندن مبعوث ۲۸ رمضان سنه ۳۱۹ تاریخلی ویوز التمش التی نومرولی تذکره ایله مذکور لایحه‌لروخریطه‌وخط جوارنده مهاجرین اجنبیه اسکان اولنمیه‌جغنه دائر شرکت طرفندن یازیله‌جق مکتوب صورتی مجلس مخصوص وکلاده مطالعه اولندی مذکور قونیه تیموریولنك بغداد وبصره‌یه تمدیدی الزم ومنافع ملکیه‌سی مسلم اوله‌رق سالف‌الذکر تذکرهٔ آصفانه‌لرنده ایضاح اولندیغی اوزره کذرکاه ماده‌سی قومیسیون عسکری قرارینه مبتنی بولندیغی کبی نظارت جلیله‌لریله شرکت اره‌سنده قرارلشدیریلان شرائط دخی تسهیل وتأمین انشاآتی مستلزم تدابیری متضمن اوله‌رق یولنده کورنمش اولوب انجق نظارت جلیله‌لرنجه معرض تردده موضوع بحث ایدیلان مواددن زبیردن قدیمه‌یه برشعبه وقدیمه‌ده برلیمان انشاسی خصوصی موقعاً شایان ملاحظه اولدیغی کبی اورانك مستثنا طوتلمسنده‌کی محذوردخی حائز اهمیت ایدوکندن آتیاً حس اولنه‌جق حاله کوره ایجابنه باقلمق اوزره بوماده‌نك تعدیلی موافق مصلحت کورندیکی وانقره وقونیه خطلری مدت امتیازیه‌سنك بغداد وبصره خطی امتیازیله برلکده طقسان طقوز سنه یه ابلاغنك دخی قیمت مالیه‌سی درکار ایسه‌ده بغداد بصره خطی انشاآتنك جسامتیله برابر اشبو تمدیدمدته مقابل انقره وقونیه خطلرینك تقویه‌سی وتنظیم اداره‌سی مصارفی بردرجه تنزیل وعسکری موقفلری وتفرعاتی تأسیساتیچون دخی درت مایون فرانق تخصیص ایتدیرلمش

اولمسنه وایفای تعهد اولنمدیغی حالده تعیین ایدیلان معاملهٔ
جزائیه تأمین مقصده کافی بولنمسنه کوره ایشك اصل مهم جهتی
انقره وقونیه خطلرینك تقویه وتنظیمی مصارفنك بعدالتنزیل
بقیه‌سی اولان سنوی یدی یوز بیك فرانق ایله بهر کیلو متروسنه
تأمینات اقچه‌سی اولمق اوزره ایستنیلان اون ایکی بیك بش
یوز فرانقك حد اعتداله تنزیلی خصوصی اوله‌رق مذکور تذکرهٔ
والالرنده کوسترلدیکی وجهله بو بابده شرکت مدیرلریله مباحثات
ومذاکرات اجرا اولنمش اولدیغی حالده بعض اسباب درمیانیله
موافقت ایتمامشلر ایسه‌ده بوماده‌نك قراری حاصل وارادهٔ سنیهٔ
حضرت پادشاهی دخی اول مرکزده شرفصادر اولدیغی تقدیرده
هرنصل اولسه بش یوز فرانق دها تنزیل ایتدیریله‌جکی دلائل
احوال وافادات ایله رهین اطمئنان اولدیغندن وخطك جسامتی
جهتیله اختیار اولنه‌جق تکلفاته وخطوط موجوده‌نك تقویه‌سی
ایچون لابد اولان مصارف زائده‌یه نظراً تأمینات اقچه‌سی اولان
اون ایکی بیك بش یوز فرانق ذاتاً قابل استکثار دکل ایکن
بعدالقرار اندن‌ده بش یوز فرانق تنزیل ایتدیریلور ایسه برموفقیت
اوله‌جغی کبی امروفرمان همایون حضرت جهانبانی ایله دها برشی
تنزیلنه شرکتك موافقتی استحصال بیوریله‌جق اولور ایسه بودخی
ضمیمهٔ موفقیت اوله‌جغندن تأمینات اقچه‌سنجه دخی ترددی موجب
برسبب قوی اولمدیغی اکثریتله تذکر وتأمینات اقچه‌سنك تقسیط
سنویسیله ایشلتمه مصارفنك تسویه‌سیچون اقتضا ایدن تخصیصاتك
دولت علیه‌نك بودجه‌سنده‌کی واردات حاضره‌یه طوقونلمقسزین

واردات جدیده‌دن یاخود واردات حاضره‌دن تسویه‌سی حکومت سنیه‌نك اختیارینه معلق بولندیغنه دائر شرکت مدیرلرندن بر ده مکتوب اخذ اولنه‌رق لدی‌الاستیذان موجبنجه ایفای مقتضیاتی خصوصنه ٦ شوال سنه ٣١٩ و ٣ کانون ثانی سنه ٣١٧ تاریخنده ارادهٔ سنیهٔ حضرت خلافتپناهی شرفتعلق بیورلمش وعرض ایدیلان تأمینات اقچه‌سندن دها زیاده تنزیلات اجراسنه چالشلمسی آلمانیا سفیرینه امر وفرمان بیوریله‌جغندن مذکور تأمینات اقچه‌سندن کیلومترو باشنه هرنصل اولسه دها تنزیل ایتدیریله‌جکی سالف‌الذکر مضبطهٔ معروضه مندرجاتندن بولنان بش یوز فرانقك طرف دولتلرندن تنزیل ایتدیرلمسی ومقاوله وشرطنامه ایله اوراق ملفوفهٔ سائره صورت مصدقه‌لرینك تقدیم خاکپای عالی قلنمسی جملهٔ امروفرمان همایون ملوکانه‌دن بولنمش اولمغله اولوجهله ایفای مقتضیاتی خصوصنه همت بیورلمسی ومذکور مقاوله‌وشرطنامه واوراق سائره‌نك علی‌الاصول دیوان همایون قلمنجه معاملهٔ قیدیه‌لری بعدالاجرا نظارت جلیله‌لرینه کوندریله‌جکی بیانیله تذکرهٔ ثناوری ترقیم قلندی افندم .

فی ٦ شوال سنه ٣١٩ و فی ٣ کانون ثانی ٣١٧

صدر اعظم

سعید

خلاصه ماراالبیان طقوز ماده‌دن سکزینك حقیقتی وصورت عقد وتنظیمی تفصیلات آنفه‌دن منفهم اولوب تأمینات اقچه‌سنك واردات جدیده‌دن ایفاسی وخطك نقطهٔ انتهاسنك حکومتله شرکت بیننده

مذا کره‌یه تعلیق ودارالعجزه‌یه سنوی بش یوز لیرا اعطاسی مجلس مخصوص وکلاجه قرارلشدیرلمش وحتی موسیو زاندر وموسیو هوکنن مجلس اوطه‌سنك یاننده‌کی اوطه‌ده بولندقلری حالده بوماده‌لره عائد اولان نتیجهٔ مذاکرات او وقت وکلادن برذات ایله برابر مجلس وکلا قراری اوله‌رق مومی‌الیهمایه تبلیغ قلنمش ویالکز خطك عدم انشاسی حقنده‌کی جزا مسئله‌سی صدارتجه تعیین ایدلمش‌در .

ایضاحات واقعه ایله تحقق ایده‌یورکه مشارالیه سعید پاشانك ظنین غزته‌سیله وقوع بولان وبعده خاطراته داخل اولان تشریات آنف‌البیانی ، بلکه براثر ذهول‌اوله‌رق ، واقع حاله‌موافق دکلدر.

*
* *

شمدی خاطراتده مندرج وبکا متعلق دیکر موادن شایان نظر اولانلری حقنده‌ده صره‌سیله عرض ایضاحات ایده‌جکم :
سعیدپاشا حضرتلری خاطراتك جلداولنده (صحیفه ١٧٦ - ١٨٠) امور عمومیهٔ دولته عائد خدمتلرینی ذکر وتعداد بیوردقلری صره‌ده امور نافعه‌دن دخی بحث ایله روم ایلی التصاق خطنك هیرشه یاپدیرلماسی ایچون صرف ایتدکلری مساعی مثمر اوله‌رق خط مذکورمرضیلری‌وجهله قونتوارده سقوتندن اقراض اولنان مبالغله اکمال اولندقدن وکندیلری‌ده انفصال ایتدکدن صوکره « کامل پاشانك زمان صدارتنده برطرفدن مالیه ناظری ذهنی پاشا دیکر طرفدن ایشلدیجی قومپانیه‌یه وکالت ایدن ادملر بیننده ١٥ شباط سنه ١٨٨٦ تاریخلو برمقاوله عقد اولنه‌رق خط التصاق ینه

هیرشـله رفقاسی اللرینـه کچدی ؛ شویله که : یوزده یدی فائض
برأس‌المال اقچه‌سیله حکومت یکرمی اوچ ملیون فرانق استقراض
ایدرك برطاقم شرائط وتعهدات جدیده تحتنه کیرمشدر حال بوکه
مذکور یکرمی اوچ ملیون فرانق ذاتاً حکومته عائد وپارس وفلمنك
بانقه‌لرینه مودوع امانت اقچه‌سی ایدی ؛ تعبیر اخرله قومپانیه بزم
پاره‌مزی صورت اقراضده بزه‌ویرمش یعنی کندیسی مدیون ایکن
دائن صفتنی آلمشدر ؛ بوندن فضله استقراض مقاوله‌سی وسیله‌سیله
کیلو مترو باشـنه حکومته عائد سکز بیك فرانق حصهٔ واردات
بیك بش یوز فرانقه تنزیل اولنمشدر ؛ نقلیات عسکریه اجرتنـك
تأخری تقدیرنده مقدما فائض ویرلمز ایکن استقراض مقاوله‌سنه
کرك وقت حربده کرك زمان حضرده وقـوع بوله‌جق نقلیـات
عسـکریه ایچون فائض ویرلمسی تعهد وادخال قلنمشـدر ؛ عموم
خطوطك اکمال نقایصی عملیاتی ـ مقدما اوروپادن کتیریلان مهرهٔ
مهندسـین طرفلرندن ـ بش ملیون لیرایه متوقف اولدیغنه حکم
اولنمش ایکن اخیراً بوخصوصده حکومتك استقلالی فن قومیسیونه
شرکت طرفندن دخی اعضا تعیننه موافقت اولنمسیله تحدید اولندیغندن
شرکت پك آزاقچه صرف ایدرك یولك حقیله تعمیری تعهدندن
قورتلمشدر ، حتی استقراض مقاوله‌سنك یدنجی ماده‌سـنه عملیات
ناقصه‌نك مصارف اکمالیه‌سی نهایت اون‌میلیون بش‌یوزبیك فرانق
یعنی یدی‌یوز اللی‌بیك فرانسز التونی درجه‌سـنده اوله‌جغنه دائر
برماده صوقوشدیرلمشدر . » بیوریورلر .

ذکر اولنـان مقاوله‌نامه عدلیه مستشاری واحان افندی یله

دیکر بعض حقوقشناسان معرفتیله تنظیم اولنه‌رق مجلس وکلاجه بالمذاکره قبول ایدلمسی اوزرینه مالیه ناظری صفتیله طرفمدن اصولاً امضا اولنمسنه مبنی وظیفهٔ نظارته تعلق ایدن اقسامی حقنده ایضاحات ویره جکم:

اولا شونی بیلمك لازمدرکه بو استقراضك زمان عقدنده بالعموم اوروپاده‌کی فائض مقدارینه ودولت علیه‌جه اوندن اول وصکره یاپلمش اولان استقراضات فائضلرینه نسبتله یوزده یدی فائض شایان استکثار دکلدی. برسطر اشاغیده‌کی «استقراض اولنان یکرمی اوچ میلیون فرانقك ذاتاً حکومته عائد وپارس وفلننك بانقه‌لرینه مودوع امانت اقچه‌سی اولدیغی وقومپانیه‌نك بزم پاره‌مزی صورت اقراضده بزه ویرمش یعنی مدیون ایکن دائن صفتی آلمش بولندیغی» ادعاسی ایسه حقیقتك ساده‌جه برتأویل غریبیدر. چونکه اولا: انشا آت شرکتنك ــ قبول قطعی اجرا ایدلدیکی زمان کوریله‌جك نواقصی اکمال ایده‌جکی حقنده‌کی ــ تعهداتنك ایفاسی ایچون بانقه‌یه تودیع وسعید پاشانك حکومته عائد ظن ایلدیکی یکرمی بش میلیون فرانقك سکز بچق میلیونی برخیلی زمان اول شرکته اعاده ایدلمش وبقیه‌سنك مقدار حقیقیسی تحویلات مرهونه‌نك تدنیٔ قیمتندن طولایی اون بربچق میلیون فرانقه تنزل ایلمش ایدی. ثانیاً: بو پاره انشا آت شرکتنك مالی اولوب بانقه‌یه قونولمش بولنمسی شرکتك ایفای تعهد ایده‌جکی حقنده برتأمین یعنی برنوع رهن حکمنده ایدی. بودرلو تأميناتی ایفای تعهد مدتنجه صاحبی‌ده کیف مایشا تصرف ایده‌مزسه‌ده اساساً صاحب اولمیان عاقد دیکرك کندینه مال ایدینه‌رك تصرفه قیام ایلمسی هیچ

بر زمان قابل دكلدر . بناءً عليه قومپانيه بزم پاره‌مزى صورت اقراضده بزه ويردى ديمك بر وجهله طوغرى اوله‌مز. حقيقت ايسه چوق ساده‌در. قبول قطعى زماننده نواقصى اكمال ايده‌جكنى ديپوزيتو وضعيله تأمين ايتمش اولان شركت رهنى دكيشديرمك ايسته‌يور وديپور كه (استقراض مقاوله‌نامه‌سى ماده ٦) « ايشلديجى قومپانيه اشبو ماده موجبنجه درعهده ايلديكى تعهدك (اكمال نواقص تعهدى) ايفاسى حكومت سنيه‌يه قارشى تأمين اولنديغنى مبين اولمق اوزره زيرده محرر اوچ بانقه‌دن يعنى ويانه‌ده‌كى (ونير بانق فراين) ويا (انغلو اوتريشيان) وياخود پارسده‌كى (بانق دوپارى ئه‌ده‌پى‌با) نام بانقه‌لردن هانكيسنى انتخاب ايده‌جك اولور ايسه آنك طرفندن حكومت سنيه نامنه سفارت مشاراليهايه (پارس سفارت سنيه‌سنه) بر بياننامه ويره‌جكدر مارالبيان كفالت تعهد نامه‌سنك نمونه‌سى اشبو مقاوله‌نامه‌يه ربط اولنمشدر. »

ارتق دوشونيله‌جك نقطه رهن جديدك رهن قديم درجه‌سنده حكم وقوتى حائز اولوب اولمديغيدر . بونده ايسه شبهه اولميوب هله بعده نواقصك بالاكمال شركتجه ايفاى تعهد ايدلمش بولنمسى سلامت معامله‌يه دليل فعليدر . شمدى فرضاً تأمينات تبديل ايدلمامش اولسه ايدى شركت ايفاى تعهد ايتدكدن صكره بانقه‌يه اولجه توديع ايتمش اولديغى وسعيد پاشانك «بزم پاره‌مز» ديديكى اقچه كيمه رجعت ايده‌جكدى .؟ البته شركته .

بوتون اعمالاتده آلنان ديپوزيتو اقچه‌لرى اكمال اعمالاتدن صكره متعهده رجوع ايتمزمى ؟ ارتق بوقدر واضح بر شيئ دها

زياده ايضاحه چاليشمق بيهوده اولور ظن ايدرم .

نقليات عسكريه اجرتنك تأخرى تقديرنده مقدما فائض ويرلمزايكن استقراض مقاوله‌نامه‌سنده فائض اعطاسى تعهدايدلديكى سعيد پاشا حضرتلرى طرفندن بيان بيوريليورسه‌ده فائضك نه‌قيد وشرط ايله قبول ايدلديكندن وخصوصيله بوكا دائر اولان ماده‌نك فقرهٔ اولاسندن بوتون بوتون اغماض ايدلمشدر . بوخصوصه عائد مقاوله نامه ماده‌سى‌ده عيناً شووجهله‌در :

«بشنجى‌ماده — اشبو مقاوله‌نامه‌نك امضا ايدلديكى كوندن‌اعتباراً كرك وقت حربده وكرك زمان حضرده وقوع بولاجق نقليات عسكريه١٨مايس‌سنه ١٨٧٢ تاريخلى شرطنامه‌ده‌كى تعرفه‌اجوراتنك نصفى‌برينه‌ثلثى‌ايله‌اجرا ايديله‌جكدر. برى وبحرى‌ضابطان ونفراتك تعرفه‌لرك‌تنزيلندن‌استفاده‌ايچون‌مأمورآسياحت‌ايلدكلرينى‌مصدق‌بريول تذكره‌سنى‌ابراز ايتلرى‌لازم كله‌جكدر. قومپانيه نقليات‌مذكوره‌يى اجوراتى بعده تسويه اولنمق اوزره مقام سامئ سرعسكريدن ويا مقام مشاراليهجه حائز مأذونيت مأمورين طرفلرندن تسليم اولنه‌جق‌مضبطه‌لر مقابلنده‌اجرا ايتمكى‌تعهدايدر. نقليات‌مذكوره‌نك تسويهٔ اجوراتى بروجه‌زير اجرا ايديله‌جكدر. شويله‌كه : اوانسك برنجى ماده‌ده تعيين اولنديغى وجهله فائض ورأس المال اقچه‌سى بعدالاستيفا مادهٔ سابقه حكمنجه الحالة هذه ايشلدلمكده بولنان خطوطك حاصلاتندن حكومت‌سنيه‌يه عائدبولنه‌جق مبالغ‌متباقيه‌دن ايجاب ايدن مقدار نقليات مذكوره بدلاتنك تمامئ تسويه‌سنه تخصيص ايديله‌جكدر. شايد مارالبيان مبلغ متباقى بر سنه ظرفنده

اجرا اولنان نقلیات بدلنك تمامیٔ تسویه‌سنه کفایت ایتمیه‌جك اولور ایسه نقصانی سالف‌الذکر نقلیاته متفرع حساب سنوینك حین تقدیمنده اکمال ایتمکی خزینهٔ جلیله تعهدایدر واکمال ایتمدیکی تقدیرده مبالغ متأخره حساب مذکورك یوم تقدیمندن اعتباراً سنوی یوزده یدی حسابیله فائض کتوره‌جك وسنین آتیه بقیهٔ حاصلاتندن واجب الادا اوله‌جقدر . »

کرچه بوماده‌یه کوره نقلیات عسکریه اجوراتی برسنه‌دن زیاده تأخر ایدر ایسه اندن صوکره‌سی ایچون سنوی یوزده یدی فائضه تابع اوله‌جقدر؛ فقط عینی ماده‌ده بالعموم نقلیات عسکریه اجوراتی نصفدن ثلثه یعنی یوزده اون یدی درجه‌سنده تنزیل ایدیلیورکه خزینهٔ دولت ایچون جدی برمنفعت اولدیغی بدیهیدر: بالفرض برسنه اجرتی سنه‌نهایتنه قدر تأدیه ایدیله‌میه‌رك اندن صوکره برسنه دها تأخر ایدوب بوصورتله برسنه‌لك فائض ویرلمك لازم کلسه بیله اوسنه ایچون ویریله‌جك فائضك عموم اجوراتك تنزیلندن حاصل اولان استفاده قارشوسنده اهمیتی جزئیدر .

بوندن صوکره‌ده عموم خطوطك اکمال نواقصی بش ملیون لیرایه متوقف ایکن استقراض مقاوله نامه‌سنك یدنجی ماده‌سنه مصارف اکمالیه‌نك اون‌برچق ملیون فرانق اوله‌جغنه دائر برماده صوقوشدیرلدیغندن بحث بیوریلیور .

سعید پاشا حضرتلری بونده‌ده بعینه نقلیات عسکریه اجوراتنه عائد ماده‌ده اولدیغی کبی مقاوله‌نامه موادینك برقسمندن اغماض ایتمك طریقنی اختیار بیورمشلردر . واقعا التنجی ماده‌ده : « بوکا

(یعنی دیپوزیتونك اعادەسنه) مقابل ایشلدیجی قومپانیه انشا آت شرکتی معرفتیله یاپلمش اولان خطوطك انشا آت شرطنامەسنه وحکومت سنیەجه مصدق خریطه ورسملره موافق برحاله افراغی ایچون طرفیندن ایکیشر ذات انتخاب اولنمق اوزره درت اعضادن مرکب برفن قومیسیونی جانبندن لزومی بیان اولنەجق اکمال نقایص عملیاتنی اون میلیون بش یوز بیك فرانغه قدر اجرا ایتمکی ویا ایتدیرمکی حکومت سنیەیه قارشو تعهد ایدر تساوی آرا وقوعنده مذکور قومیسیون اعضاسی جانبندن اهل ومراتب علیا اصحابندن بیغرض برذات اوچنجی حکم صفتیله تعیین اولنەجق وانك ویرەجکی قرار طرفین ایچون مجبوری اولەجق وقومپانیه طرفندن موقع اجرایه قونیلەجقدر » قید تحدیدیسی وارایسەده یدنجی مادەده: « بالاده محرر قومیسیونك اکمال نقایص عملیاتی حقندەکی تخمینی اون ملیون بش یوز بیك فرانقی تجاوز ایدەجك اولور ایسه ایشلدیجی قومپانیه عملیات مذکورەیی برصورت غیر محدودەده اولەرق هرنه مقداره بالغ اولور ایسه اولسون اجرا ایتمکی تعهد ایدر . » وسکزنجی مادەده : « اکمال نقایص عملیاتنه دائر التنجی ویدنجی مادەلرده محرر اولان تعهداتدن بشقه ایشلدیجی قومپانیه ایشلتدیکی خطلرك ویانەده منعقد حکومات اربعه قونفرانسی معرفتیله ۹ مایس سنه ۱۸۸۳ تاریخنده تنظیم قلنمش اولان مقاولەنامه موجبنجه قرارلشدیریلان احکام فنیەیه موافق برحالده ایفا ویاخود عندالحاجه اویله برحاله افراغ ایتمکی وبونك ایچون حکومت سنیەدن برگونا تأدیات ویا تضمینات طلب ایتمامکی درعهده ایدر . »

دیننه‌نك ایشله‌دیجی قومپانیه اکمال نواقص ایچون صورت غیر محدوده‌ده قبول مسئولیت ایتمش وویانه قونفرانسی مقرراتنك اجراسی احکامنی‌ده صریحاً وقطعیاً درعهده ایتمشدر .

ایشته صراحةً اکلاشیلیورکه شرکت بومقاوله ایله سعید پاشا حضرتلرینك ادعاسی کبی « یولك حقیله تعمیری تعهدندن قورتلمش » دکلدر . بوراده برده کویا تعیین نواقص ایچون تشکیل اولنه‌جق فن قومیسیوننه شرکت طرفندن دخی اعضا تعیننه موافقت اولنمسی حکومتك استقلالنی تحدیدایتدیکی ادعا ایدیلیور . حال بوکه طرف دولتدن هرنه صورتله اولور ایسه اولسون تعیین وارائه اولنه‌جق نواقصه شرکت طرفندن قبول ویا اعتراضی متضمن جواب اعطاسی حقی هیچ برزمان شرکتدن نزع ایدیله‌مز . شرکتك صکره‌دن بویله برجوابی ویرمسیله ایشك اثنای تدقیقنده نقاط نظرینی سویلمسی آره‌سنده استقلال دولتی تحدید ایده‌جك برفرق اولوب اولمدیغنی ارباب عقول تمییز ایدر . بومقاوله‌نامه‌نك بوکا دائر اولان فقره‌سی بالاده عیناً مندرجدر .

سعید پاشا حضرتلرینك دولته عائد حصهٔ واردات بحثنده « استقراض مقاوله‌نامه‌سی وسیله‌سیله کیلو مترو باشنه حکومته عائد سکز بیك فرانق حصهٔ واردات بیك بش یوز فرانقه تنزیل اولنمشدر . » قولی ایسه مشارالیهك کندی حقنده ینه کندی طرفندن مؤاخذه دیمك اولویور؛ چونکه: تنزیل عائدات مشارالیهك زمان صدارتنده، هنوز صدارت مستشارلغنده بولندیغم صره‌ده، تنظیم وکندی مهریله‌ده تختیم ایدلمش وارادهٔ سنیه‌یه اقتران ایتمش اولان

١٨ رجب سنه ١٣٠١ و ١ مايس سنه ١٣٠٠ تاريخلى مجلس وكلا مضبطه‌سيله قبول اولنمش ؛ بو مضبطه ايسه باب عاليجه هيرش ايله بالمخابره حاصل اولان ائتلاف اوزرينه تنظيم ايدلمشدر. مضبطه‌نك بو خصوصه دائر فقره سى بعبارتها شودر :

« موجود مقاوله‌نامه‌نك اوچنجى ماده‌سنده ايشله‌يجى شركتنك مستأجرى بولنديغى خطوطك تعيين اولنان مدت موقته‌نك ختامندن برسنه صوكره بهر كيلومتروسى ايچون سكز بيك فرانق تأديه اولنه‌جغى محرر اولوب شركت اشبو بدل ايجارك تأديه‌سى بعض شرائطه معلق اولديغى وشرائط مذكوره موقع اجرايه قونلمامق مناسبتيله مبلغ مزبورى ايفايه مجبور اولمديغى درميان ايدرك شمدى‌يه دكين براقچه آلنه‌مامسيله كچن مدت بدل ايجارى دعاوئ ماضيه عدادينه كيرمش ايسه‌ده بعد ازين ايشليه‌جك بدل ايجارك تعيين واستيفاسى خصوصنك دخى دعاوئ ماضيه حقنده ويريله‌جك قراره تعليقى برمدت دها شركتك مستفيد وحكومت سنيه‌نك متضرر اولمسنى انتاج ايده‌جكى جهتله يالكز كچن مدت معاملاتى بشقه‌جه يا صلحاً وياخود حكماً تسويه اولنمق اوزره بوندن بويله‌كى مدت حاصلاتندن حكومت سنيه‌جه دخى انتفاع واستفاده ايدلمسى خيرلو كورينوب بدل مذكورك تعيين مقدارى ايچون برمقياس آرانلدقده تيمور يوللرك حاصلات عموميهٔ غير صافيه‌سى محاربهٔ زائله مدتى مستثنا اولمق اوزره شمدى‌يه دكين كيلومترو باشنه حد متوسط اوله‌رق اون بيك فرانقه بالغ اولمديغى نافعه نظارتى محاسبه‌سنده‌كى قيوددن تبين ايتديكى نافعه

نظارتندن بیان اولنمسیله حکومت سنیه ایچون حاصلاتدن برحصهٔ مناسبه افراز واعطاسی لازم کلسنه بناءً مقاولهٔ جدیده نك تاریخ تعاطیسندن اعتباراً حاصلات عمومیهٔ غیرصافیه سندن کیلومترو باشنه حدمتوسط اوله رق شرکت ایچون سنوی یدی بیك فرانقه مساوی بر مبلغ افراز اولندقدن صکره باقیسـنك یوزده اللی بشی شرکته وقرق بشی بهرسنه ختامنده بدل ایجار اوله رق حکومت سنیه یه عائد اولمقله برابر حاصـلات واقعه هرنه مقـداره بالغ اولور ایسه اولسـون کیلومترو باشنه سـنوی هرحالده واقل مقـدار اولمق اوزره بیك بش یوزفرانقك حکومت سنیه یه تأدیه ایدلمسی وحساباتقطعیه نك سنه ختامندن اعتباراً اوچ ماه مدت ایچنده اعطـا اولنمسی قرار- اشدیریله رق مقـاولهٔ جدیده نك ایکنجی ماده سی بوقراره کوره تنظیم ایدلمشدر . »

یاپیلان معاملهٔ استقراضیه یه دائر اولوب کامل پاشا حضرتلری صدارتنده تنظیم اولنان ۱۳ ربیع الاول سنه ۳۰۳ و ۸ کانون اول سنه ۳۰۱ تاریخلی مجلس وکلا مضبطه سنده ده ینه سعید پاشا حضرتلرینك زمان صدارتلرنده اتخاذ بیورلمش اولان قراره بنای معامله ایدلمشدرکه ذکر اولنـان مضبطه نك برفقره سنده: «قومپانیه نك تقسیم حاصلات بحثنده شرائط معروضه دن بشقه برصورت تسویه یه اماله سی قابل اوله مدیغی کبی اشبوصورت تقسیمك اسـاسی مجلس عاجزانه مزك تحت ارادهٔ سنیهٔ ملوکانه ده بولنـان قرارینه موافق اولوب » دینمش وایشته تحت ارادهٔ سنیه ده بولنان بوقرار ـ که حاصلات صـافیه نك اللی بش، قرق بش نسبتنده تقسیمی وحکومت حصه سنك اقلی بیك

بش یوز فرانق اعتبار ایدلمسیدر ـ مشارالیه سعیدپاشا حضرتلری زمان صدارتنده کی مجلس وکلا مضبطه سنك جملهٔ مندرجاتندن بولنمشدر. مع مافیه الیوم حاصلاتك یوزده قرق بشی حسابیله بیك بش یوز فرانق یرینه کیلومترو باشنه التی یدی بیك فرانق النمقده در.

خاطراتده بو سطرلری متعاقب موضوع بحث اولان هیرشده کی مطلوبات سابقه مسئله سنه عائد مذاکرات باب عالی ایله هیرش بیننده جریان ایدرك بالاخره حکمله بیترلمش اولمسندن طولایی سعیدپاشا حضرتلری بالطبع اساسی حقنده برشی دیمیه رك فقط حکمك برمیلیون درت ویابش یوزبیك لیرا حکم ایتمسنی استصغار ایله بومقدارك آزلغنه استقراض مقاوله نامه سنك سبب اولدیغنی اثبات ایده یور. شاید بو ادعا موافق حقیقت ایسه مسئولیتی استقراض مقاوله نامه سنه دکل بیك بش یوز فرانقك قبولی قرارینی متضمن اولوب برفقره سی بالایه درج ایدیلن وسعیدپاشا حضرتلرینك زمان صدارتلرینه عائد اولان ١٨ رجب سنه ٣٠١ تاریخلی مجلس وکلا مضبطه سنه راجعدر.

استقراض مقاوله نامه سنك بالاخره حکم واسطه سیله حل اولنان مطلوبات ماضیه مسئله سنه تعلق ایدهمیه جکی مذکور مقاوله نامه نك بروجه آتی صراحتی حائز اولان طقوزنجی ماده سیله ثابتدر: « طقوزنجی ماده ـ طرفین معاقدین بیننده برطاقم مطالب واختلافات موجود اولدیغنه مبنی اشبو مقاوله نامه نك کاملاً محافظه اولنان وقریباً بتکرار مذاکراته کیریشه جك هیئت حکمیه معرفتیله تسویه سی مقرر اولان مطالب واختلافات مبحوثه یه اصلا ایراث خلل ایتمیه جکی قطعیاً بیان اولنور شوقید صریح احترازی ایله که

اشبو مقاوله‌نامه‌دن مقدمکی مدت ایچون طرفینك حال وموقعی بلاتغیر ینه‌باقی اوله‌جقدر . »

خاطراتك جلد ثانیسنده ینه بو بحثه عائد اولان سطرلر (صحیفه ٦٥) اولکی سوزلری شکل دیکرده اجمالاً تکراردن عبارت اولمسیله مستغنیٔ تذکاردر .

*
* *

سعیدپاشا حضرتلری حجاز تیمور یولندن‌ده بحث ایدرك خطك نقلیاتجه فائده‌سی اولمیه‌جغنی ، حرکات عسکریه‌جه ضرر تولید ایده‌جکنی سویلیور . حجاز تیمور یولنك انشاسی بوکون انظار عالمده تحقق ایتمش برموفقیت اولوب مشارالیهك خطك فائده‌سزلکی حقنده‌کی فکری هنوز خط لایقیله ایشلدیله‌مدیکی حالده بیله اوچ یوز یکرمی آلتی سنه‌سنده غیر ازمصرف طقسان آلتی بیك بش یوز لیرا حاصلات صافیه آلنمش اولمسیله بالفعل مجروحدر. حرکات عسکریه‌جه ضرر تولیدینه دائر اولان مطالعهٔ ثانیه حقنده ایسه سوز سویلیه‌بیلمك صلاحیتنی حائز دکلم .

سعیدپاشانك حضرتلری بوندن صکره خطك مصارف انشائیه‌سنی استکثار ایدرك دیورکه « عملیات ترابیه‌یی عسکر یاپدیغی نظر ملاحظه‌یه آلنیر وممالك سائره‌ده طرق جدیده‌یه وقوع بولان صرفیات ایله مقایسه اولنورسه فحش مصرف دفعةً تحقق ایدر. » حجاز تیمور یولی لایحه‌سی نامیله بالتنظم طبع ونشرومجلس مبعوثانه توزیع وتودیع اولنان وایشك هر جهتنی مبین ومجلسجه

مصدق بولنان لایحهٔ مفصله‌نك انشاآته دائر فقره‌سی بو اسناده جواب كافی اولدیغی جهتله بورایه عیناً درج ایده‌یورم :

« امدی خطك مدینهٔ منوره‌یه قدر (١٦١ كیلو مترو) طولنده اولان حیفا شعبه‌سیله برابر مجموع طولی (١٤٦٤) كیلو مترویه رسیده اولوب مصارف انشائیه مجموعی اولان [٣٠٦٦١٦٧ لیرانك] خطك مجموع طولنه تقسیمی نتیجه‌سنده مناعت موقعیه‌سی حسبیله مصارف كلیه اختیار اولنان حیفا خطی شعبه‌سیله برابر، بربری اوزرینه، خطك هر كیلو مترو سنه [٢٠٩٤ لیرا] اصابت ایدر . اشبو خطك مصارف انشائیه‌سیله امتیازلی شركتلر طرفندن ممالك عثمانیه‌ده یاپیلان شمندوفرلر اره‌سنده برمقایسه اجرا ایدیله‌بیلمك اوزره اول امرده حجاز تیمور یولنجه برعسكره نقدیومیه ومذكور شركتلرجه بر عمله‌یه قاچ غروش اجرت ویرلدیكنك تدقیق ومقایسه‌سیله حجاز تیمور یولی مصارف انشائیه‌سنك نه‌درجه‌ده تزاید ایده‌جكی اكلاشیلور . امدی محلندن مورود راپورلره نظراً برآی ظرفنده بر نفره یوز غروش قدر اجرت وضابطانه معاشلرینك ثلثانی وبعضاً بر مثلی درجه‌سنده اكرامیه اصابت ایلدیكی مستبان اولمسنه كوره ضابطلردن قطع نظر برنفره آیده یكرمی التی كون حسابیله كونده درت غروش ویرلمش اولور . ممالك عثمانیه‌ده‌كی تیمور یولی شركتلری عمله‌یی یدی سكز غروشله استخدام ایلدكلرینه نظراً بوشمندوفرله مقایسه ایچون عملیات طابورلرینه ویریلان وسالف الذكر محلی صرفیاتی میانه داخل اولان [١٩٠٧٥٩ لیرانك] تضعیفی ویرده خطك مدینهٔ منوره‌یه قدر اولان قسمنك اكمال نواقصی

ایچون صرفی تخمین اولنان [۲۰۰,۰۰۰ لیرانك] ضمی ایجاب ایده‌جکندن شو حالده سالف‌الذکر مصارف انشائیه مجموعی اولان [۳،۰٦٦،۱٦۷ لیرا] [۳,٤٥٦,۹۲٦ لیرایه] بالغ اوله‌رق اشبو مقدارك خطك مجموع طولنه تقسیمنده بهرکیلو متروسنه [۲,۳٦۱ لیرا] ویا معادلی اوله‌رق [٥۲,۰۰۰ فرانق] اصابت ایتدیکی کوریلورکه بومقدار شرکتلرجه صرف اولنان مبالغه نسبتله چوق اهون اولمقله برابر حجاز خطنك موقعنك ایجاباتندن اولمق اوزره تکمیل مالزمه‌سی نقلیاتنـك برنقطه‌دن سوق وانشاآتك کذلك بر نقطه‌دن تعقیب اولنمسی وخطبوینده صویك فقداننـدن ناشی عملیات طابورلرینه وبالعموم مستخدمینه وحتی بعض موقعلرده اعمـالات صناعیه خرجلرینه مقتضی صویك دوه وپاترن ایله نقـل ایدلمسی کبی مصارف زائدهٔ ضروریه وقوعی نظر اعتبـاره آلندیغی حالده صرفیاتك ازهر جهت اعتدالی اکلاشیلور . شوکوستریلان رقملر قیود واوراق مثبته‌یه مستند اولوب دفترکبیردن استنساخ اولندیغنه ودفتر کبیر ایسه همان جلب وتدقیق اولنه بیـله‌جکنه نظراً مغایر حقیقت اوله‌میه‌جغندن وایراد ایله مصرفك فرقی موجود صندوقی تشکیل ایده‌جکندن موجود ایسه اکسیك چیقدیغی حالده مسئولیت شـدیده‌یی داعی بوله‌جغندن مصرفك برقسمنك داخـل قید ایدلمامسی احتمالی بولنمدیغی جهتله دفترك یاکلش اولدیغی‌ده فرض ایدیله‌میوب بنـاءً علیه بوارقامی قبول ایله خطك بالنسبه اوجوز یاپلمش اولدیغی تسلیم ایدیلور ایسه‌ده بویاپیلان خط مقایسه ایدیلان وشرکتلر جانبندن یاپدیریلان خطلر کبی اولوب اولمدیغی شـایان

تدقیق بولندیغندن اجتنبدن ، یرلیدن خطی کورمش اولانلرك افادەلری انشا آتك لهنده اولەرق مقدما کوندرلمش اولان وبوکره تقدیم قلنان البوملرده دخی کوپری وسائره رسملری بر متانت اظهار ایتمکدە ایسەده بویله اوچ بچق ملیون لیرالق بر ایشده نه یولجیلرك افاداتی ونەده فطوغرافك منظرەسی حصول قناعته کافی اولەمیەجنی ملاحظەسنه کوره ایستلدیکی حالده بر هیئت فنیه اعزامیله خطك صور انشائیەسنك وقوللانیلان لوازمك جنسنك واماکن موجودەنك والحاصل بالجمله تفرعاتك مشهودات اوزرینه تدقیقی برقات دها موجب تأمینات اولور . »

بو تفصیلات وخط اوزرنده ارباب فن طرفندن مکرراً اجرا اولنان تدقیقات سعید پاشا حضرتلرینك « فحش مصرف دفعةً تحقق ایدر » حکم قطعیسندەکی عدم اصابتی صریحاً اثباته کافیدر .

مشارالیهك بونی متعاقب ایراد ایتدیکی « وارداتنك ادارەسنه کلنجه شعائر اسلامیەدن اولان بر فریضەنك ایفاسنی تسهیله مدار اولدیغی ایچون اقطار اسلامیەدن برچوق اعانات کلمکدەدر. حال بوکه حسابلری قاعدهٔ مؤتمنه تحتنده دکل ؛ قومیسیونی تشکیل ایدن ذواتدن بحریه ناظرینك حالی ومشاغل سائرەسی بویله شیلرله اشتغاله مساعد دکل ؛ مرجع تدقیق اولەرق میدانده یالکز ذهنی وعزت پاشالر قالیورلر ؛ انلر ایسه دها برچوق ایشلرله مکلفدرلر ؛ بیلمم که بو ذاتلرك وقت ودقتلری مجاز اعاناتی مقبول بر یولده جریان ایتدیرمکه نظارته کفالت ایدرمی ؟ شو خصوصلر حقندەکی خاطراتی حضور عالییه عرض ایتدم اما علائم قبول ظاهر اولمدی . »

عبارەسی طوغریدن طوغری‌یه یاقیشقسز بر تعرضی احتوا ایدیور. حالبوکه حجاز خطنك واردات ومصارفنك اخذ وصرفی هیچ بر زمان قومیسیون عالی طرفندن اجرا ایدلمیوب بدایةً مالیه ناظرینك ریاستنده براعانه قومیسیونی احداثیله اکا ومؤخراً تشکیل اولنان ادارۀ مالیه نظارتنه تودیع ایدلمش اولدیغی معلوم ومحقق بولندیغندن سعید پاشانك اعانات حساباتی اسملرینی تعداد ایتدیکی اوچ کشینك الندە ظن ایتمسی پك اچیق بر غفلت وسرد ایتدیکی ایهامات ایسه موجب اسف وحیرتدر.

حجاز خطی ادارۀ مالیەسی نظارتنك حساباتی الیوم مالیه مستشاری اولان واوزمان ادارۀ مالیه محاسبەجیلکندە بولنان رشاد بکك همتیله غایت منتظم جریان ایتمش ودیوان محاسباتجه مصدق اولەرق اخیراً مجلس مبعوثانجەدە تدقیق ایدلمشدر. معمافیه بالاطراف حقیقت حالی بیلمك ایستیانلره، حجاز تیموریولی لایحۀ مطبوعەسنه مراجعتی توصیه ایله برابر، لایحۀ مذکورەنك تشکیلات ادارە فصلندن برقسمنی بورایه نقل ایدەیورم:

« قومیسیون عالی الچەیه ال سورمامك شرطیله کافۀ امور ومعاملاتك مرکز ومرجعی اولوب وظائفی خطك انشاآتیله واردات وصرفیاتنه وایشلتمه امورینه تعلق ایدن هردرلو مواده شامل وبناءً علیه مصارف انشائیه قارشولغی اولەرق تدارك واحداث اولنان وارداتك صورت استیفاسی واعاناتك ترتیب وتوزیعی وانشاآت وایشلتمه ادارەلری ایچون رای، تراورس، لوموقوتیف، واغون وفابریقه ادواتی کبی ادوات حدیدیه وکیرج وچمنتو وسائره مثللو

لوازم انشائیه‌نك مناقصه ومبایعه ومقاوله‌نامه‌لرینك عقد وتعاطیسی ومهندس وسائر فن مأمورلرینك تعیینیله معاشلرینك تخصیصی وسوریه‌ده‌كی انشاآت اداره‌سی نامنه قره‌دی كشادی وایشلتمه بودجه‌سنك تصدیقی وبونلردن محتاج استیذان اولان موادك عرض وامر اداره‌یه متعلق دوائر وولایات وسوریه قومیسیونی انشاآت وایشلتمه اداره‌لری واداره‌ٔ مالیه نظارتیله مخابره اجراسی كبی معاملات اساسیه‌یه عائد اولوب اوروپا فابریقه‌لرینه سپارش اولنان ادوات حدیدیه وسائره‌نك احكام مقاولاته توفیقاً معاینه‌لرینی اجرا وضبطنامه‌لرینی تنظیم واسراوظیفه‌سیله مكلف اوله‌رق اوروپایه اوچ مهندس اعزام ایدلمش واشبو معاینه هیئتندن كله‌جك راپورلری تدقیق ومطالعات فنیه‌سنی درمیان ایتمك اوزره قومیسیون عالی نزدنده مأمورین نافعه‌دن برده هیئت فنیه احداث اولنمشدر .

قومیسیون عالی تعقیب تحصیلات حقنده ولایاته اجرا ایتدیكی وصایاده اقچه‌نك اعانه قومیسیوننه ومؤخراً انك یرینه قائم اولان اداره‌ٔ مالیه نظارتنه كوندرلمسنی تأییدو تصریح ایلدیكی جهتله ارسالات نقدیه ابتدا اعانه قومیسیوننه وبعده اداره‌ٔ مالیه نظارتنه ورود ایدرك مقبوضلری اورادن كوندرلمكده بولنمشدر .

قومیسیون عالینك ایفا ایتدیكی وظائف میاننده اصل شایان تدقیق اولانی مبایعات وسپارشلردر. قومیسیونجه مبایعه اولنان اشیا باشلوجه ایكی قسمه تفریق اولنه‌بیلور : برنجیسی ری وتراورس وادوات محركه ومتحركه كبی قیمت جسیمه‌یی حائز لوازم اساسیه‌در. بونلر ایچون اعلانات اجرا ومناقصه كشاد ایدیله‌رك تقرر ایدن

فیئات وشرائط اوزرینـه مقاوله‌نامه‌لری تنظیم وتقدیم ایله ارادهٔ سنیه‌سی استحصال اولنور ایدی . اشبو مبایعات اثمانندن اوچ ربعنی تشکیل ایدن رای وتراورسلر پیاسه‌یه تابع موزوناتدن اولمسنه وبلچیقا والمانیاده وسائر مراکز مهمه‌ده هرکونك چلیك پیاسه‌لری محفوظ بولنمسنه نظراً لدی الایجاب زمان سپارشلرینه مصادف پیاسه جدوللرینك جلبیله تدقیقات اجراسی ده قابلدر . ایکنجیسی شامده وبیروتده بولنه‌میان بعض متفرق اشیادرکه بونلرده درسعادت پیاسه‌سندن وقومیسیون عالینك مأمور مخصوصی طرفندن آلنمش اولوب انلرك جزئیتی وامثالنك هرزمان پیاسه‌ده موجودیتی حسبیله تدقیق وتطبیقی آساندر . »

سعیدپاشا حضرتلری برده «ینه حجاز شمندوفری وذهنی پاشا ایله مکالمه » سرلوحه‌سی التنده برصحیفه یازمشلردر . بونده: «یوقاریده بیان اولنان تدقیقاتدن براز زمان صکره ایدی که حجاز طریقنك اعانات وصرفیاتنی حاوی اولان اجمال قومیسیونك عرض وافاده‌سی اوزرینه باش کتابتـدن تذکره ایله باب عالی‌یه کلدی ؛ بواجمالك ارسالنی مجرد بربیان حال قبیلندن ظن ایتمشیدم مکر مقصد اودکل ایمش. ورودتذکره‌دن اوچ کون صکره نافعه ناظری ذهنی پاشا نزدیمه کلدی؛ عزت پاشانك سلام وکلامنی تبلیغدن صکره اجمالك مندرجاتنی تصدیقاً صدارتدن بر تذکرهٔ رسمیه عرض اولنمسنی پاشا ایستیور ؛ فقره‌سنی خلاصهٔ مطلب اوله‌رق بیان ایتدی؛ صحتنه قناعت کلمیان حسابی تصدیق ایتمك قابل اختیار برشی اولمدیغی جهتله سکوت ایتدم »دید کدن صکره بو التماسی اوچ دفعه تکرار ایتمش اولدیغنی بیان بیوریورلر؛

یالکز بردفعه کندیلرینه — اجمالك تصدیقنی عزت پاشا رجا ایده‌یور — یولنده برشی سویلدیکمی تخطر ایده‌یورم . عزت پاشانك بوطلبنه سکوت ایله دکل پك نازکانه برلسان ایله مقابله بیورمشلردی؛ بوده خاطرمه‌ده‌در . بشقه برشی سویلدیکم شیمدی خاطرمه کلیورسه‌ده مجازخطنك مکافات اخرویه‌یی مستلزم اوله‌جغنی سویلمش اوله‌بیلیرم؛ بونده شایان دقت برشی کورمیورم. فقط مشارالیه سعید پاشانك اوزمان تفکر ایتدیکی بوسوزی صرف ایتمك ایچون تا خاطراتك نشرینه انتظار بیورمسی جالب نظر اولمق لازم کلیر؛ اصل جای تعجب اولان نقطه‌ایسه صحتنه قناعت ایدیله‌میان برحسابی مثلادیوان محاسباته حواله ویامخصوص برقومیسیون تشکیلیله اکا تودیع ایدرك قناعتسزلکی تولید ایدن اسبابی اظهار ایتمك یرینه سکوت بیورلمش اولمسیدر .

*
* *

مشارالیه بعض ذواتك مکرر و بعض ذواتك آیریجه خزینهٔ خاصه‌دن معاش آلدقلرینی بیان ایدرکن هم نافعه نظارتندن هم‌ده مأمورین ملکیه قومیسیونی ریاستندن معاش آلدیغمی‌ده [خاطرات جلد ثانی صحیفه ۱٤٥] اشارت بیورمشلردر .

مابین همایوندن معاش وعطایا آلمدم. مأمورین ملکیه قومیسیونی ریاستی‌ده عهدهٔ عاجزانه‌مده قالمق اولمق اوزره تجارت ونافعه نظارتنه مأمور یتمده ایکی معاشك‌ده آلنمسی اراده بیورلمش و آنك اوزرینه یالکز برمعاشك کفایتی امرنده واقع اولان مراجعات عاجزانه‌مه الدیغم جوابلره

نظراً بوبابده دها زیاده اصرارك حقمده مضر اوله‌جغی اكلاشلمسی اوزرینه اختیار مطاوعت اولنمش ایدی. فقط بر مدت قصیره‌دن صكره تشكیل اولنوب ریاستی عهده‌مه تودیع بیوریلان مالیه قومیسیوننك یا برنجی یاخود ایكنجی مضبطه‌سیله بالذات واقع اولان تشبث وتكلیف عاجزانه‌م اوزرینه بالعموم معاشات مكرره كبی شایان بحث كوریلن معاش‌ده قطع وترك ایدلمشدر . بومعامله رسمی وتاریخی‌ده مضبوط اولدیغی جهتله تحقیق آساندر .

*
* *

خاطراتك جلد ثانیسنده [٣٧٤ ـ ٣٧٥] بحث اولنان حیفا تیمور یولیله سهواً حما ـ ریاق دینیلن شام ـ مزیریب خطنك اشتراسی خصوصلری خارجیه نظارتنك توسطیله مجلس وكلاجه اجرا ایدلمشدر . قومپانیه طرفندن اجرای مذاكره‌یی سفیر درعهده ایدرك طرف دولتدن‌ده خارجیه ناظری مأمور بیورلمش ایدی . حتی خاطراتده « برده بویوله بزم طرفدن بر آره‌لق یوزاللی بیك لیرا تكلیف اولنمش اولدیغی خارجیه ناظری توفیق پاشانك ویردیكی معلوماتدن استخراج ایلدم » دنیلمسی‌ده بوكادلیلدر .

بوایش ایچون چالشمش اولدیغم غیر واقع اولدیغی كبی « ذهنی پاشا بوطریقی حكومته ترك ایچون اوچ یوزبیك لیرا ایستلدیكنی وروش حاله كوره تنزیلات اجراسی‌ده قابل اوله‌میه‌جغنی سویلدی » دینلمسی‌ده بنجه موجب استغراب اولمشدر ؛ چونكه بویله سوز خاطرمه كلمدیكی كبی مذاكره‌یه‌ده بن مأمور دكل‌ایدم. اكرخاطراتك بوبابده‌كی حكایه‌سنك اقسام سائره‌سی ماوقعه موافق ایسه بوخط

ایچون شرکت طرفندن اوچ یوزبیك لیرا ایستنلمش. صکره طرف شاهانه‌دن سفیر توسیط اولنمش. فیئاتی ایکی یوزبیکه تنزیل ایتمش ؛ خارجیه ناظری یوزاللی بیك لیرا تکلیف ایتمش ونهایت بوایکی فیأتك وسطیسی اوزرنده ائتلاف ایدلمش اولیور. بوتون بومعاملات علم ودخلم خارجنده جریان ایتمش اولدیغندن حقیقت حال نجه مجهولدر .

*
* *

سعید پاشا حضرتلری خاطراتك جلد ثانیسنده (صحیفه ۳۸۱) افیون قره‌حصاری خطی ایله ازمیر شمندوفرینك الصاق ایدلمسی هر نقطهٔ نظردن موجب فوائد اوله‌جغندن بوخطك تمدیدی خصوصنك باب عالی‌یه انهاسنه مسارعت ایدلمسی لازم کله‌جکنی بکا سویلدیکی وبونی تصدیق اتدیکم حالده هر نصلسه فعلیاتی تأخیر ایلدیکمی بیان بیورمشلر. نافعه نظارتنه ایکنجی دفعه تعیینمدن مقدم اکمال ایدلمش اولان بوخط افیون قره‌حصاری خطیله الصاق ایدلمامش وبوکا کویا درسعادتك تجارتی خللدار اوله‌جغی بهانهٔ ظاهریسی سبب کوسترلمش ایدی . نظارته مأموریتمی متعاقب بوخصوص ایچون تشبثات مکرره‌ده بولندم. فقط نهایت اولجه برذاتك «باندرمه خطی انشا ایدیلیر ایسه بوغازلرك محفوظیتی خللدار اوله‌جغی» حقنده‌کی معروضاتی خاطر عالیده جایگیر اولدیغندن نزد شاهانه‌ده عینی محذوری مستلزم کورینان بوالتصاقه مساعده بیورلمیه‌جغی بالواسطه قطعیاً تبلیغ قلنمش وبناءً علیه نظارتجه یکیدن برمعامله‌یه تشبثه امکان قالمامش ایدی . یوقسه التصاقك محذور تجاریسنه هیچ کیمسه قانع دکلدی. مشارالیه بوخطك التصاقی مسئله‌سنی طوغریدن

طوغری‌یه عرض ایله مساعدهٔ سنیه استحصال بیورمش اولسه‌لر ایدی تأخر واقعه امکان قالمز ایدی .

*
* *

سعید پاشا حضرتلری ریختملرك مبایعه‌سی تشبثی حقنده دخی خاطراتنه برخیلی سوزلر ادخال ایتمشدر . ریختملرك مبایعه‌سی طرف پادشاهیدن شدتله آرزو بیورلمقده ایدی . سعید پاشا بو آرزویی اسعاف ایتمامك ایستدیکنی اکلاتمق ایچون مضبطه مسوده‌سنه بالاخره ایشی اشکال ایده‌جك برفقره صیقیشدیرمش اولدیغنی وشرکت نامنه ویریله‌جك سنده شرکتجه ایفاسی قابل اوله‌میه‌جق شرائط حقوقیه وضع ایتدیردیکنی سویلیور .

فقط‌دها اول یازیلان‌مضبطه‌ده شیخ‌الاسلام جمال‌الدین افندی وعدلیه ناظری عبدالرحمن پاشا حضراتنك مخالف قالدقلرینی بیان ایده‌یور . آرزوی عالی شایان اسعاف دکل ایسه وکلادن ایکی‌ذات مخالف‌ایکن عجبا کندیلری نه‌ایچون قبول رأینی درمیان‌بیوردیلر؟ خاطراتده بوراسی مذکور دکلدر . نته‌کیم مشارالیهك انفصالندن صوکره وقوع بولان تشبثات ومعروضات‌اوزرینه ذات شاهانه‌جه ریختمك مبایعه‌سندن صرف نظر بیورلدی .

بوتون بوقیل وقال ایچنده بکا عائد اولان جهت شوفقره‌در:

« ریختیم باش‌مهندسی‌چنه‌ریا طرفندن ممضی‌خریطه حقنده رسومات مأمورلرندن علی رضا بك بعض ایقاظاتده بولندی ـ که سزای دقت ودولته خدمتدر ـ خریطه‌یه نظراً ریختیم شرکتنه عائد اراضینك مجموع سطحی (۳۱,٤۰۰ مترو مربعدن) عبارتدرکه

مساحهٔ تربیعیه‌سی (٦,٠١٦ مترو) اولان ریختیم ایله (١٣,١٠٠ مترو مربع) سطحنده اولان زقاقلر بومقدارده یعنی (٣١,٤٠٠ مترووده) داخلدر .

حویلیر داخل اولدیغی حالده غلطه کمرکنك مساحهٔ سطحیه‌سی (٥١٨ مترو مربعنده) در . بو اخطارات اوزرینه رسومات اداره‌سنده دخی مأموریتی اولان موسیو والوری‌یی ریختیملرك مساحه‌سنه مأمور ایتدم ؛ مومی‌الیه ٢١/١٦ ایلول سنه ١٩٠٢ تاریخیله تنظیم وامضا ایتدیکی تقریرنده علی رضا بکك اخباراتنی تصدیق ایتمشدر . بوایسه نافعه ناظرینك مجلس وکلاده بیان ایتدیکی (٣٢٠٠٠ ذراع) مقدار مساحه‌یه مخالفدرکه عرصه‌لرك مجلسه سویلنیلان ذراعی مساحهٔ صحیحه‌یه نسبتله (١٤,٥٣٤ ذراع) فضله‌در . بونلرك اثمانی‌ده ناظر مشارالیهك بیان ایتدیکی فیئاته نظراً (٣٦٤,٣٥٠ لیرا) ایده‌جکندن (٨٠٠,٠٠٠ لیرا) بدلات مخمنه‌دن تنزیلی لازم کلیور ؛ بناءً علیه رضا بکك اخبارینی وموسیو والورینك صورت تقریرینی باتذکره نافعه نظارتنه تبلیغ ایله ایضاحات ایستدم . کلن جواب اختلافی درجهٔ کافیه‌ده مدافعه ایده‌میور . » سعید پاشا بوسوزلریله بنم ریختمك اشتراسنی تسهیل ایچون مساحه‌سنی قصداً زیاده کوسترمك ایستمش اولدیغمی اکلاتمق ایسته‌یور . بردفعه بوقدر بیوك برمعامله‌نك نافعه ناظرینك افادهٔ شفاهیه‌سنه استناد ایدوب ایده‌میه‌جکی مسئله‌سنی مصالح دولت حقنده اوفاق برفکر صاحبی اولانلر پك قولای حل ایدرلر. صکره بوخصوص حقنده قالمه آلنوب مقرون مساعدهٔ سنیه اولان ٢٤

جمادی الاخر سنه ٣٢٠ تاریخلی مجلس وکلا مضبطه‌سنده مقدار مساحه حقنده طرفمدن بر شی سویلندیکنه دائر قید ودلالتده یوقدر. بالعکس سعید پاشانك نظارته یازمش اولدیغی برتذکرهٔ رسمیه‌ده « نظارت جلیله‌لری هیئت فنیه‌سی طرفندن مقدما تنظیم ایدیلوب خارجیه دائره‌سنده منعقدقومیسیونه اعطا اولنان پوصله‌ده ریختمك مساحهٔ سطحیه‌سی اصل ریختیم سطحی وزقاقلر وغلطه ومسکرات کمرکی محللریله کرج قپوسی کمرکی داخل اولدیغی حالده قرق بربیك اوتوز ایکی مترو مربعی مرقم اولوب ..... الخ » صراحتنك عیناً مندرج بولنمسی مقدار مساحه‌نك مجلس وکلاده افادهٔ شفاهیه‌مله دکل اندن برخیلی زمان اولدن بری جریان ایدن معاملهٔ رسمیه ایله اکلاشلدیغنی واضحاً اثبات ایدر . بناءً علیه خاطراتده‌شو افاده‌نك بکا عطفی ومقدار مساحه حقنده بعده ظهور ایدن اختلافاتك نتیجه‌سندن (نظارتله وقوع مخابره‌دن صوکره چوق زمان کچمکسزین استعفا وانفصالم واقع اولدیغندن مسئله‌یی حل ایتمك وظیفه‌سی خلفم فریدپاشایه انتقال ایتمشدر) حاشیه‌سیله عدم معلوت بیان ایدلمسی شایان استغرابدر. چونکه حقیقت حال شوندن عبارتدر :

مارالبیان مضبطه‌نك تنظیمندن برازصکره سعیدپاشایه‌ریختمدن النه‌جق اراضینك مقداری حقنده براخبار واقع اولمش ؛ مخبرایله برلکده موسیو والوری‌یی تحقیقه مأمورایتمش . موسیو والورینك خریطه اوزرنده اجرا ایتدیکی مساحه نتیجه‌سی اولجه‌تعیین اولنان مقدارمساحه‌دن (٨,٤٠٠ مترو) نقصان ظهورایلمش . اقتضاسنك

ایفا وانباسی تبلیغیله باب عالیدن نظارته اشعار کیفیت ایدلدی .
بوکا جواباً موسیو چنغریا و موسیو والوری ایله نظارت مأمورلرندن مرکب
بر قومیسیون تشکیلی استیذان ایدیله‌رك بونك اوزرینه آلنان صدارتك
اشعار جوابیسی وجهله موسیو والوری ایله نظارت مأمورلرندن وعلی رضا
بکدن مرکب بر قومیسیون تشکیلی ایله یکیدن اجرای تحقیقات
اولندی. بو دفعه موسیو والوری اولکی مساحه‌سنده سهو وقوع بولدیغنی
بیان ایله تصحیح کیفیت ایتمشدر که بو کا دائر ویردیکی راپورلر واوراق
سائره نافعه نظارتنده محفوظ ونتیجهٔ تدقیقاتی مبین اوله‌رق ـ پاشای
مشارالیه هنوز صدارتده ـ ایکن نظارتدن جواباً یازیلان تذکره
ایضاحات کافیه‌یی حاویدر . ایشته تذکره‌نك عیناً صورتی شودر :
« ریختم شرکتنه عائد اراضینك سطحی موسیو چنغریا طرفندن
ممضی خریطه اوزرینه معمار موسیو والوری معرفتیله مساحه
ایدیله‌رك تنظیم واعطا ورسومات امانت جلیله‌سی تعرفه مدیری
سعادتلو علی رضا بك افندی حضرتلری وساطتیله امضا اولنوب ۲۱
ایلول سنه ۳۱۸ تاریخلی ویوز التمش طقوز نومرولی تذکرهٔ
صدارتپناهیلریله ارسال بیوریلان ورقه‌ده غلطه جهتنده ریختم سطحی
اولان (٦,٠١٦) وزقاقلره عائد (١٣,١٠٠) که جمعاً (١٩,١١٦
مترو مربعی) محل ایله غلطه ومسکرات کمرکلری سطح اراضیلری
دخی داخل اولدیغی حالده ریختم شرکتنه عائد اراضینك مجموع سطحی
(٣١,٤٠٠ مترومربعی) کوسترلمش ایسه‌ده اولبابده وقوع بولان
استیذان اوزرینه شرف واردایدن ۲۲ ایلول سنه ۳۱۸ تاریخلی
ویوزیتمش نومرولی تذکرهٔ سامیهٔ فخیمانه‌لرنده امر واشعار بیورلدیغی

اوزره موسیووالوری ایله نظارت مأمورلرندن ومشارالیه علی‌رضا بکـدن مرکب تشکیل اولنان قومیسیونده جریان ایدن تدقیقات اوزرینه موسیووالوری طرفندن تنظیم واعطاقلنان ایکی قطعه‌راپور ایله نظارت هیئت فنیه‌سنجه قلمه النان راپور ترجمه‌لری لفاً تقدیم قلنمش ومطالعـه‌لرندن محاطعلم‌سامی‌ٔ داوراکرمیلری بیوریله‌جغی وجهله موسیو والوری اولجه اعطا ومشارالیه رضابك وساطتیله امضاقلنان ورقه‌ده‌سهو وقوعنی‌اعتراف‌ایله‌ریختیم‌شرکتنه‌عائداراضینك مجموع مساحهٔ سطحیه‌سی اصل ریختمك سطحی وزقاقلری وغلطه ومسکرات کمرکلری‌محللری مساحـهٔ سطحیه‌لری داخل اولدیغی حالده(٣٨،٧٠٠ مترومربعی)ایدوکی ویالکـز کرج‌قپوسی‌کمرك‌محلی‌ایله لیمان وقرانتنه دائره‌لری بومساحه‌نك خارجنده بولندیغی مومی‌الیه موسیووالوری ایله مشارالیه علی‌رضا بك‌طرفندن ممضی ١٢تشرین اول‌سنه ٣١٨ تاریخلی راپورده کوسترلمش ونظارت هیئت فنیه‌سنجه مقدما تنظیم ایدیلوب خارجیه دائره‌سنده منعقد قومیسـیونه اعطا قلنان پوصله‌ده ایسـه ریختیمك مجموع مساحهٔ سطحیه‌سی اصـل ریختیم سطحی وزقاقلر وغلطه ومسکرات کمرکی‌محللریله برابربیك ایکی‌یوز التمش‌ایش مترو مربع کیرچ قپوسی کمرك محلی دخی‌داخل اولدیغی حالده (٤١،٠٣٢ مترو مربعی) مرقم بولنمش ایدوکندن شوحالده آره‌ده‌کی فرق پك‌جزؤی اولوب بوده موسیو والورینك اساس اتخاذ ایتدیکی خریطه بیکده برمقیاسنده بولنمسـیله نظرك قوهٔ تخمینیه‌سندن نشأت ایده‌بیله‌جکی بیان‌اولنمغله اولبابده .»

برده دوائر حکومته وانترپولره وسوقاقلره وریختیمه تخصیص

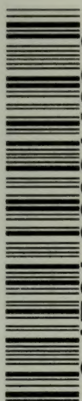
قلناندن ماعدااليوم غلطه وسركه‌جی جهتلرنده باسند خاقانی ریختیم شركتنده قرق بشـبیك بوقدر زراع عرصه بولندیغندن شـفاهاً ریختیم اراضیسنك مقداری اوتوز ایكی بیك بوقدر زراع دیدیكم فرض اولنسه‌بیله سعیدپاشاحضرتلرینك دیدیكی كبی ریختیم‌اراضیسنی فضله دكل بالعكس نقصان سوینمش‌اوله‌یورم. والحاصل مشارالیهك بوبحثه دائر یازدیغی شیلرك اساساً حكمسزلكیله برابر واقعه‌موافق اولمدیغی تفصـیلات آنفه‌دن مستبان اولمقده‌در. حقیقت وصـورت حالی علی وجه‌الصـحه تبین ایدن بووثائق نظارت اوراقنده تماماً موجود اولدیغندن لدی‌الحاجه عیناً كوریله‌بیلور. رضا بكله موسیو والورینك بالذات سهووخطا ایتدكلرینی معترف اوله‌رق ویردكلری راپورلرله‌مؤید بولنان بواجوبه‌نك خاطرات افاده‌سی كبی «اختلافی درجهٔ كافیه‌ده مدافعه» دكل تعبیر صحیـح ایله سهو واقعی تصحیـح ایدوب ایتمدیكنی ارباب عقل سلیم تقدیر ایدر .

*
* *

ایشـته سعید پاشـا حضرتلرینك بكا بغیر حق روا كوردیكی اسنادات واتهاماتك حقیت وماهیتی‌بودر . برمدتدر راحتسز اولدیغم حالده برچوق مسـاعیٔ زائده اختیاریله شومدافعه‌یی انجق غیرت ناموس‌ایله یازه‌بیلدم . آرتق بوایضاحات‌ایله تنورایتمش اوله‌جغنی‌امید ایتدیكم افكار عمومیه‌یه تودیع دعوی ایلرم .

٢٧ نیسان ١٣٢٧ — مجلس اعیان‌اعضاسندن

ذهنی

3 1761 06981463 0